

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.— Λέοντος πρωτασηκρήτις υπόμνησις πρὸς τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν νέον, ὑπὸ Κωνσ. Δουβουνιώτου.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 174 ἑλληνικῷ θεολογικῷ κώδικι τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βιέννης ἀπὸ φύλλου 298 β-300 α εὗρηται ἔργον φέρον ἐπιγραφὴν «τοῦ πρωτασηκρήτις κυροῦ Λέοντος πρὸς τὸν βασιλέα κυρὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν νέον». Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἔργου τούτου καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ καὶ δὴ τῶν ἐν τέλει γραφομένων «καὶ τάδε τῇ ὑπομνήσει ταύτῃ συντέθειται»¹ γίνεται δῆλον, ὅτι τοῦτο εἶναι ὑπόμνημα ὑποβληθὲν τῷ αὐτοκράτορι Ἀνδρονίκῳ τῷ Παλαιολόγῳ τῷ Γ' (1328-1341) ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ πρωτασηκρήτις, ὅστις πιθανῶς κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Boissonade εἶναι ὁ Λέων ὁ Βαρδαλῆς, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Θεοδώρου τοῦ Μετοχίτου². Τοῦ Λέοντος τούτου ἔχει δημοσιεῦσαι ὁ Boissonade ἔργα τινά³, ἐν οἷς καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Θεόδωρον Μετοχίτην⁴, ὡς καὶ δύο ἐπιστολάς τοῦ Νικηφόρου Χούμνου πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνόμενας⁵. Καὶ μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μαξίμου Πλανούδη εὗρηγται τινες ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὸν Λέοντα Βαρδαλῆν, τὸν ἀναφερόμενον καὶ ἐν τῇ βιογραφίᾳ αὐτοῦ⁶.

Τὸ ἀνωτέρω ὑπόμνημα τοῦ Λέοντος ἀποτελοῦν, ὡς νομίζω, διὰ τὸ χάριεν καὶ λεπτῶς εὐτράπελον⁷ καὶ συγχρόνως δηκτικὸν τοῦ ὕφους, ἐν τῶν ὠραιοτέρων ἔργων τῆς βυζαντινῆς, ἃς εἰπώμεν οὕτω, ἐλαφρᾶς φιλολογίας εἶναι ἄξιον ἐκδόσεως, οὐ μόνον διότι οὕτω ἀυξάνονται κατὰ ἐν τὰ ἐκδεδομένα ἔργα τοῦ Λέοντος, τὰ δυστυχῶς ἐλάχιστα, ἀλλὰ καὶ διότι παρέχονται ἡμῖν ἱστορικά τινες εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ἄξια λόγου. Οὕτω πληροφορούμεθα ἐξ αὐτοῦ ὅτι ὁ Λέων ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ἀφοῦ εἶναι ἤδη ὀγδοηκοντούτης⁸ καὶ κατεδικάσθη εἰς δήμευσιν τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας μετὰ ἐπίπονον δημοσίαν ὑπηρεσίαν πενήτηκοντα ἔτων⁹. Καὶ ἐκ νομικῆς δ' ἀπόψεως ἡ ἀξία τοῦ ἔργου τούτου εἶναι προφανής.

Δημοσιεύων κατωτέρω τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐκ φωτογραφικοῦ ἀποτυπώματος τοῦ

¹ Πρβ. καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ λεγόμενον «οὐκ ἐξ ἐφέσεως ἦκα σοι».

² BOISSONADE, *Anecdota graeca*, 1, 1829, σ. 161. Πρβλ. ἔτι ἱστορίαν Ἰωάννου Καντακουζηνού, 1, σ. 75 A (ἔκδ. Βόννης, σ. 118 B).

³ Ἐνθ' αὖν. σ. 161 καὶ 399 α.

⁴ Ἐνθ' αὖν., σ. 402.

⁵ *Anecdota nova*, 1844, σ. 88-91 καὶ 94-96.

⁶ M. TREU, *Maximi monachi Planudis epistolae*, 1890.

⁷ Καὶ ὁ ἴδιος ἄλλως τε ἐν τέλει παρατηρεῖ «Ἀστεϊσμοῦ δὲ χάριν καὶ τάδε τῇ ὑπομνήσει ταύτῃ συντέθειται».

⁸ «Εἰ μὴ ἐκόλυσε τὰ τῆς δυναστείας ὀγδοήκοντα ἔτη ταῦτα».

⁹ «Ἐν οἷς πενήτηκοντα ἔτη πλανώμενος ὁ δειλαῖος ἐτρυχόμην».

Βιενναίου θεολογικού κώδικος 174 παρατηρῶ ὅτι ἐλάχιστά τινα σφάλματα τοῦ κειμένου διώρθωσα, ἄτινα ἐθεώρησα περιττὸν νὰ ἀναφέρω.

*Τοῦ πρωτασηκροῆτις κυροῦ Λέοντος
πρὸς τὸν βασιλέα κυρὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν νέον.*

Οὐ παλινωδίαν ἄδων, ὦ βασιλεῦ, οὐδ' ἐφ' οἷς τῇ προτεραίᾳ τὸ κατὰ τῶν ἀθλίων κριτῶν συναχθὲν φοβερὸν ἐκείνο συνέδριον ἀπεφῆνατο ἀντιβαίνων ἢ ἀντιλέγων ὅπως ἐξ ἐφέσεως ἦκω σοι. Στέργω γὰρ κατὰ τὴν παροιμίαν Σπάρταν, ἣν ἔλαχον, καὶ τοσοῦτον δέω τοῦ ἀηδῶς ἔχειν ἢ κομιδῇ δυσχεραίνειν τὴν ἣν δέδεγμαι ψῆφον, ὥστε καὶ χάριτας ταύτῃ πάσας ὁμολογῶ. Οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ἐκ καταδίκης εὖ πράξαντος εὐφυῶς πάνυ καὶ εὐαρμόστως καὶ ἀκολούθως τοῖς πράγμασιν ἐκεῖνο ἀναβοήσαντος ἀπολώλαμεν ἂν, ὦ παῖδες, εἰ μὴ ἀπολώλαμεν, συμφθεγξοίμην μὲν ἂν καὶ αὐτὸς τοῦτο νῦν ἐν καιρῷ τῶν τοιούτων δὴ πειραθείς, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐφεξῆς αὐτοῦ πλέον εἰς εὐδαιμονίαν ἔχειν ἰσχυρισαίμην ἂν. Ὁ μὲν γὰρ ἀποστάς ἐπὶ ξένης καὶ διωκόμενος ἀπιστίας ἠτύχει, ἐγὼ δ' ἐπὶ πατρίδος εὐνοῦς τε καὶ πιστότατος εὐδαιμονῶν τυγχάνω. Καὶ τῷ μὲν εὐτυχοῦντι πραγμάτων ἔδει καὶ ἔργων μεγάλων ἄλλων εἰς ἐπίδειξιν καὶ ἀνταμοιβὴν ἤς ἔσχεν εὐεργεσίας, οἷς καὶ τὸ ἀστοχῆσαι καὶ ἐγκινδυνεῦσαι πάντως ἀκόλουθον ἦν, ἐμοὶ δὲ τὰ τῆς εὐδαιμονίας ἐλευθέρα εἰς τὸ παντελὲς καὶ ἀπραγμονα καὶ ἡ ἀπόλαυσις αὐτῶν ἀταμίευτος καὶ διαμένοσα διὰ τέλους. Ὅσον τοίνυν ἐλευθερία δουλείας ποθεινότερα καὶ ὑπερτέρα καὶ ὅσον ἡ μετ' ἐγκλημάτων φυγὴ τῆς ὑπομονῆς, τῆς μετ' εὐνοίας καὶ καρτερίας καὶ πίστεως, λείπεται, τοσοῦτον ἐγὼ τοῦ στρατηγικωτάτου εἰς εὐμοιρίαν πλεονεκτῶ, ὥστε οὐ πάντα Θεμιστοκλῆς ἐκνικᾷ, ἀλλ' εἰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκείνοις ἐκ δευτερείου τὸ πρωτεῖον ἐκτήσατο, ἐν τούτοις γοῦν, εἰ παρῆν, καθάπαξ ἀπαρνησάμενος τὸ πρωτεῖον, εἰ καὶ τοῦ δευτερείου τετύχηκεν, ἠγάπησεν ἂν. Ἠλευθέρωμαι, βασιλεῦ, ἠλευθέρωμαι τῶν ἀγῶνων ἐκείνων καὶ μόχθων τῶν ἀοκνήτων μᾶλλον ἢ ἀνονήτων, ἐν οἷς ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη πλανώμενος ὁ δειλῆος ἐτροχόμην, οὐκέτι στελλόμενος εἰς ἔθνη βάρβαρα καὶ γῆς οἰκοῦντα τὰ ἔσχατα, οὐδ' ἔχων ἐλπίδα νόστου πρῆσβεύσω. Οὐκέτι κινδύνοις ἐμπεσοῦμαι θαλαττίοις καὶ ἠπειρώταις, καὶ τὸ μείζον εἰς εὐμοιρίαν ἐμοὶ καὶ φιλοτιμίαν οὐκέτι τῶν ἐπιφθόνων ἐκείνων ὡς ἀληθῶς τοῦ σεκρέτου κακῶν ἀπολαύσω, τοῦ θορύβου δηλαδὴ, τοῦ φόβου, τοῦ φθόνου, τῆς ἐκ τῶν συνέδρων ἀντινομίας καὶ ἀντιπαρατάξεως, τῆς ἐπὶ τούτοις διαβολῆς καὶ συκοφαντίας. Τούτων ἀνώτερος εἶναι πάντων ἠξίωμαι. Τούτοις με σύ, βασιλέων ἄριστε, τοῖς εὐκταιστάτοις μοι ἐδώρῃσω ὥστε καὶ χρόνον ἂν σε ἤτησα εἰς εὐχαριστίας ἀμοιβὴν πολυετῆ, εἰ μὴ ἐκώλυε τὰ τῆς δυναστείας ὀγδοήκοντα ἔτη ταῦτα, ὃ τῆς τῶν ἀνθρώπων ζωῆς ὄρος, ἃ δῆτα ἤδη καὶ διαγέγονα μάταιος. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο μόνον οὐκ ἐνδέδοται σοι δωρεῖσθαι καὶ ἡ προθεσμία διαπεραιωθείσα σχεδὸν οὐ τοιαῦτα αἰτεῖν, ἀλλὰ

περί άλλων πείθει βουλευέσθαι, ἐγγυῶμαι εἰς τὸ λοιπὸν ὅποιονοῦν ποσὸν τῶν ἡμερῶν τοῦ δούλου σου ἢ ὀφειλομένη παρ' ἐμοῦ εὐχαριστία ἀποδοθεῖν σοι. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα, φησί τις. Ἐπεὶ δ' οὕτως τὸ ἐμὸν στέργων ἠδέως, ἐκ τῶν ἐμῶν εἰς παντελῆ καταδικασθέντων λείαν, καὶ ἄλλοις ἐφ' οἷς ἰδίοις σφῶν αὐτῶν ἐμοὶ πεπιστεύκασι συμβάν, οὕτω ζημίαν πάσχειν ὀρῶ κινδυνεύοντας, ὑπὲρ τούτου παρρησιάζομαι καὶ πρὸς σε τὸν ἐμὸν βασιλέα καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ δίκαιον ἀντικρυς αὐτὸ πνέοντα μετὰ προσήκοντος τοῦ σεβάσματος ἀναφέρω ταῦτα καὶ διαλέγομαι. Κριτῶν ἀδίκων οὐκ ἄλλων ἀνδρῶν ἀθῶων βίον ὡς ὤμοσας, ὃ βασιλεῦ, δημεῦσαι καὶ τῶν σῶν νόμων ἢ αὐθεντία τὴν μετὰ τὰ χρέη εὐρισκομένην καθαρὰν περιουσίαν τοῖς ἀνθρώποις βίον ὀρίζεται· τὸ γὰρ δάνειον ὡς ἀλλότριον καὶ ὡς πραγματεία τις ξένη τοῖς βίοις τῶν ἀνθρώπων ἐμμέμικται. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ δανειστής ὡσπερ ἄλλος δεσπότης ἐκ τῶν ἐμπορευομένων τὰ ἑαυτοῦ τοὺς ὠμολογημένους τόκους ἀπαραιτήτως ἐκτελωνεῖ. Ἐντεῦθεν καὶ κληρονόμος καὶ ληγατῶριος, εἰ μὴ τὰ χρέη πρότερον ὡσπερ ἄλλη τις παρακαταθήκη ἀποδοθεῖ, ἄλλως οὐδὲν ἕτερον ἐκ διαθήκης λαμβάνουσιν. Εἰ δὲ πολλάκις τις ἐξωθεν ἢ προβαλλόμενος ὄρκους ἢ τρόπον ἄλλον τινὰ ὀρμηθεῖν τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιχειρεῖν, οἱ νόμοι βαρυθυμοῦντες ἀποτρέπονται· τὸ γὰρ δίκαιον πάντας ὄρκους παραλογίζεται καὶ κατὰ πάντων τῶν ἐξ ἐναντίας αὐτῷ τὰ νικητήρια φέρει. Ταῦτ' ἄρα, θεϊότατε βασιλεῦ, τῷ σῷ μεγαλοφουεῖ καὶ ἀδεκάστῳ κριτηρίῳ τῆς συνειδήσεως σκέψεως δεῖ, μήπως φεύγων ἐπιορκίαν ἐν τῷ λαμβάνειν δίκας δικαίων καὶ ἐξ ἀδίκων λημμάτων τῷ χεῖρας ἐπιβάλλειν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀδικίας δόξαν ἀποίσοιο. Οἱ μὲν γὰρ κριταὶ καθάπαξ ἐκόντες ἑαυτοὺς καὶ τοὺς σφῶν αὐτῶν βίους ὡσπερ ἐν κυβείᾳ ἀτεχνῶς ἐπιρροψάντες καὶ σύμφωνα ποιησάμενοι, ἐπειδὴ παρέβησαν, οὕτω δόξαν, ἃ συνεφώνησαν, ἐνδίκως καὶ βίους ἀφαιροῦνται καὶ ἐτέρων δὴ τινων εἰς ἑαυτούς, ὧν οὐπωτ' ἂν ἤλπισαν, πείραν λαμβάνουσι. Ἐκαστος γάρ, ὡς οἱ νόμοι φασίν, ἐν οἷς συμφωνήσει, ἐν ἐκείνοις ἐνέχεται καὶ εὐθύνεται, εἰ δὲ καὶ ὄρκος προβαίῃ ἢ μὴν ἀμεταθέτως καὶ ὡσάν τις εἴποι ἐπεξεργαστικῶς ἐκτελεσθῆναι τὰ σύμφωνα, τί ἂν τις ἔχει καὶ λέγειν καὶ ὅτι οἱ πάντα ἀτυχοῦντες κριταὶ καὶ τοῦτο δεδυστυχήκασι ὥστε καὶ ὄρκον προβῆναι τῆς αὐτῶν καταδικῆς κολαστὴν ἀπαραίτητον· πάντως γὰρ πάντως χωρὶς ὄρκου τὰς τιμωρίας κατὰ τοὺς νόμους ἐκ τῆς ἑαυτῶν συμφωνίας ὑπέστησαν μηδὲ διαῖραι στόμα δυνάμενοι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦθ' ὡς ἔοικεν ἐκ κλήρου σφίσι συνέπεσεν, οἱ μὲν αὐτῶν, ὡς εἴρηται, βίοι δικαίως δημεύονται, εἰ δ' οὕτω τυχὸν ἐν αὐτοῖς εὐρεθεῖεν ἀλλότρια ἢ ἀπὸ δανείου ἢ ἀπὸ παρακαταθήκης ἢ δῆπουγε καὶ ἐτέρωθεν, πρότερον οἶδα τὸ σὸν δικαιοτάτον κριτήριον ἐπινεύσειε καὶ προστάξειε ἰκανωθῆναι τοὺς τῶν ἀλλοτρίων κυρίουσιν καὶ οὕτως ἐπιταῖς τῶν κριτῶν καθαραῖς οὐσίαις προβῆναι τὸ ἐκ τῆς συμφωνίας πρόστιμον. Βωῶσι τοίνυν οἱ δανεισταὶ καὶ ἰκετεύουσι, βασιλεῦ, καὶ τοὺς σοὺς προβάλλονται νόμους· οἱ δὲ τὰ παρ' ἐτέρων γενόμενα ἐτέρους οὐ καταβλάπτουσιν ἀποφαίνονται. Οἱ κριταί,

φασιν οἱ βοῶντες, παρέβησαν καὶ δότωσαν ἐκ τῶν ἰδίων τὰς δίκαις, ὧν τε ἔσφαλον καὶ ὧν συνεφώνησαν, τῶν δ' ἡμετέρων οὔτε μετέχουσιν, οὐθ' ὄλως ἐν ταῖς συμφωνίαις ταῦτα διαλαμβάνονται· βίοι γὰρ κριτῶν, οὐκ ἄλλων ἀνθρώπων βίοι, τοῖς προστίμοις ἐγκαταγράφονται. Τῆς σῆς τοιγαροῦν συμπαθεστάτης καὶ ἀδεκάστου καὶ ὑπερφυοῦς κρίσεως, βασιλεῦ, διαιτῆσαι καὶ ἀποφῆνασθαι καὶ δανεισταῖς καὶ κριταῖς, ἅπερ ἂν ἐμπνεύσειεν ὁ ἐνοικῶν τῇ σῇ καρδίᾳ Θεός. Ἀστείσμου δὲ χάριν, ὃ κατὰ τὸν Μουσῆν ἀστείότατε, καὶ εἰς δῆλωσιν ὅπως ὁ σὸς γέρον κατεπειγόμενος ἐξ ἀνάγκης καὶ ἄκων νεανιεύεται καὶ τάδε τῇ ὑπομνήσει ταύτῃ συντέθειται. Ταῦτα, ὦ βασιλεῦ, ἀνακράζει σοι Λέων δεινῶς δανειστῶν ἐσπαραγμένος μύλαις, Λέων ὁ πάλαι, νῦν δὲ μῦς ὢν, τυγχάνει εἰς γωνίαν δῆπουθεν εἰσδὺς ἀθλίως.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ.— Περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν μητροπολιτῶν Οὐγκροβλαχίας ἀπὸ μεσοῦντος τοῦ ἰδ' αἰῶνος μέχρι μεσοῦντος τοῦ ἰθ' αἰῶνος, ὑπὸ *K. M. Pállh.**

Ὁ βοεβόδας Οὐγκροβλαχίας Ἀλέξανδρος ἐδήλωσεν ὅτι εἰς τὸ μέλλον ἡ μητρόπολις Οὐγκροβλαχίας θὰ ὑπῆγετο τῇ Μεγ. ἐκκλησίᾳ. Διὰ τοῦ πρὸς τὸν εἰρημένον αὐθέντην καὶ βοεβόδαν Οὐγκροβλαχίας Ἀλέξανδρον γράμματος ἐγνώρισεν αὐτῷ ὁ Π. Κάλλιστος ὁ Α' τὸ περιεχόμενον τῆς ἀπὸ Μαΐου 1359 συνοδικῆς πράξεως, ἤξιωσε δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑποσχέσεως περὶ τῆς πρὸς τὴν Μεγ. ἐκκλησίαν ἀποστολῆς ὑποσχέσεως ἐνόρκου αὐτοῦ καὶ τῶν παίδων καὶ κληρονόμων καὶ διαδόχων αὐτοῦ βεβαιούντων τὴν Μεγ. Ἐκκλησίαν περὶ τῆς καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀμεταθέτου καὶ ἀπαραποιήτου τῆς νέας τῶν πραγμάτων ρυθμίσεως¹.

Μητροπολίται Οὐγκροβλαχίας ἤροῦντο: I. ἀπὸ μεσοῦντος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημούσης συνόδου *προτροπῇ* καὶ *ἀδείᾳ* τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Τοῦτο ὠρίσθη ρητῶς διὰ τῆς ἀπὸ Μαΐου 1359 συνοδικῆς πράξεως τοῦ Π. Καλλίστου τοῦ Α'². Ἦρεῖτο δ' ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημούσης συνόδου ὁ Μ. Οὐγκροβλαχίας καθ' ὑπόδειξιν τοῦ αὐθέντου καὶ βοεβόδα Οὐγκροβλαχίας, *γνώμη* δὲ καὶ *εὐδοκία* τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Οὔτως

* Ἐξήγησις συντετημένων λέξεων :

A. P. = Acta Patriarchatus Constantinopolitani, edit. Miklosich et Müller.

M. = Μητροπολίτης.

Π. = Πατριάρχης.

Π. Ε. = Πατριαρχικὰ ἔγγραφα, ἐκδ. ὑπὸ Κ. Δελικάνη.

¹ A. P., 1, σ. 386-388 καὶ Π. Ε., 3, σ. 653-655.

² A. P., 1, σ. 383-385 καὶ Π. Ε., 3, σ. 651-653.